

GERRY VAN DER LIST

Het optimisme van het verstand

Afen toe verschijnt er zo'n nuttig boekje met allemaal opbeurende feiten. We moeten niet somberen, houdt de auteur ons dan voor, het gaat in zowat alle opzichten beter met de mensheid. Het aantal democratieën neemt toe, het aantal oorlogen neemt af, de gezondheidszorg wordt beter en beter, het mondiale welvaartspeil stijgt, enzovoorts. Er is dus alle reden voor vertrouwen in de toekomst, voor 'rationeel optimisme', zoals de blijmoedige Britse journalist Matt Ridley dat noemt.

Zulke boodschappen sluiten goed aan bij het geluid dat Mark Rutte wil laten horen. De premier bekijkt de zaken van de positieve kant, zeker ook als hij over zijn eigen land spreekt. Hij wijst op de hoge score van Nederland op alle sociaal-economische ranglijsten, op uitstekende sociale voorzieningen, op het relatief goede onderwijs en de relatief goede infrastructuur, op de concurrentiekracht van vaderlandse ondernemers die ook in economisch mindere tijden ambitie en creativiteit tonen.

Toch slaat dit optimisme niet erg aan. Er lijkt over Nederland soms een wolk van somberheid te hangen, een soort chagrijn, inclusief behoefte aan alarmerende verhalen over rampspoed – van een snel opwarmende aarde tot en met een desintegrerende samenleving.

Dit pessimisme heeft doorgaans alleen betrekking op de grote verbanden. Over zijn eigen leven en dat van zijn gezin toont de gemiddelde burger zich best tevreden. Dit is *The Optimism Gap*, zoals de titel luidt van een boek van David Whitman. De Amerikaanse journalist wees op het 'ik ben oké, zij niet'-syndroom.

Nu gaat het op sommige terreinen niet goed, dat weet iedereen. Toch hebben op lange termijn de vooruitgangsoptimisten het feitelijke gelijk aan hun zijde. Het zijn de afgelopen decennia steeds de doemdenkers geweest die hun profetieën niet zagen uitkomen, welk onheil ze ook voorspelden. Of het nu ging om nucleaire rampen, wereldoorlogen, de desintegratie van het gezin, de verwoesting van het milieu of de ondergang van het Avondland. De

gerenommeerde Italiaanse denker Antonio Gramsci sprak ooit in een beroemde en mooie formulering over 'het pessimisme van het verstand en het optimisme van de wil'. Maar een rationele benadering hoeft een zonnige blik op de maatschappelijke evolutie geenszins uit te sluiten.

Een koel oog dwingt juist tot relativeering van veel sociale en politieke opwinding. Zo leidde de ontdekking van het stoffelijk overschot van een reeds tien jaar dode vrouw in Rotterdam vorige maand tot sombere bespiegelingen over de staat van Nederland. Een Leidse hoogleraar had het zelfs over een 'morele ramp', die zou bewijzen dat Nederland helemaal geen gemeenschappen meer kent.

Schromelijk overdreven was dat. De individualisering heeft de mogelijkheden voor de burger sterk vergroot om zich naar eigen inzicht te ontplooiën. Een schaduwzijde van deze positieve ontwikkeling is dat een enkeling in sociaal gedrag vervalt. Maar het tragische lot van de Rotterdamse is een unicum. Veel burgers zoeken en vinden elkaar nog altijd in allerlei vormen van gemeenschap.

Een ander voorbeeld. Het Sociaal en Cultureel Planbureau berichtte begin deze maand over de toename van armoede in Nederland. Slecht nieuws natuurlijk. Maar het bureau blijkt mensen die, bij wijze van spreken, hun kind niet op paardrijles kunnen doen of geen vakantie in Dubai kunnen betalen, al als arm te beschouwen. Vergeleken met honderd of vijftig jaar geleden is de welstand hier groot.

Het is zeker van maatschappelijk belang om te blijven klagen, om te blijven wijzen op misstanden, om te blijven waarschuwen voor verontrustende ontwikkelingen. Zo worden politici scherp gehouden en gedwongen om betere oplossingen te vinden voor reële problemen.

Maar zo nu en dan, bijvoorbeeld rond Kerstmis, kan het geen kwaad om de zaken eens in een wat breder, internationaal en historisch, perspectief te beschouwen. En dan valt geen andere conclusie te trekken dan dat Nederland nog altijd, om een mooi christelijke term te gebruiken, een gezegend land is.

Het zijn steeds de doemdenkers die hun profetieën niet zien uitkomen